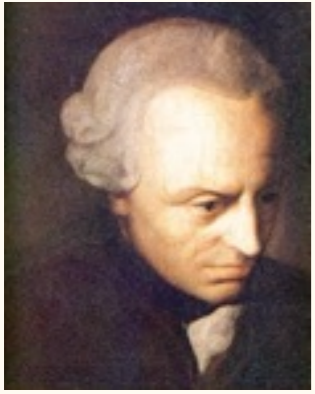

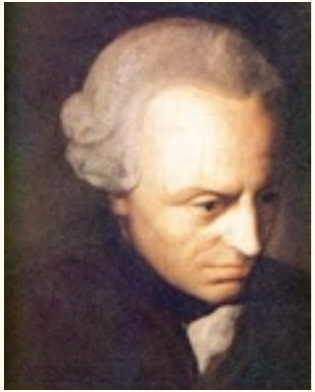

Immanuel Kant

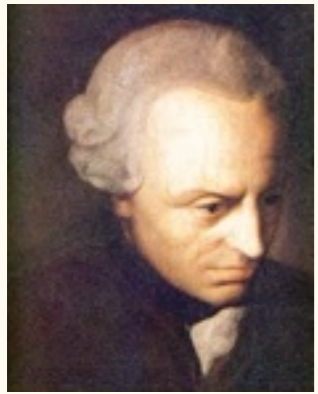
Pitanje

- Što mogu znati?
- Kako nastaju ove spoznaje u ljudskom umu?
- *Kritika čistoga uma* - revolucija mišljenja.

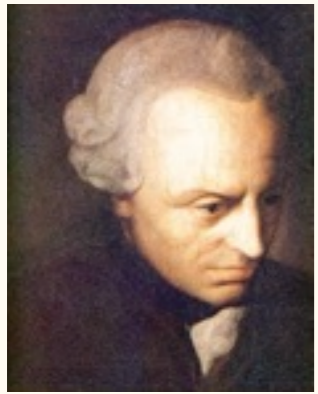
Kritika čistog uma

- Kant je govorio kako mu je godina 1769. donijela veliko svjetlo. Nadao se kako će ubrzo dovršiti djelo kojim će osvijetliti sve probleme.
- Međutim, trebalo mu je 12 godina meditacije kako bi *Kritika čistog uma* ugledala svjetlo dana 1781.
- Dvije godine kasnije Kant je objavio *Prolegomena za svaku buduću metafiziku koja se hoće predstaviti kao znanost* kako bi pojasnio *Kritiku* koja je ostala neshvaćena,
- a 1787. je objavio drugo izdanje *Kritike* koje je sadržavalo i neke važne precizacije, posebice u uvodu.

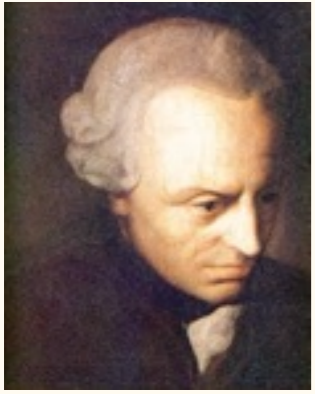
Pitanja uma

- Hume jako utjecao na Kanta.
- Metafizika - naravna usmjerenost ljudskog uma.
- Sudbina ljudskog uma je posebna: opterećen je pitanjima koja ne može odbiti, jer su mu dana samom njegovom naravi, ali koja ne može odgovoriti jer nadilaze sve sposobnosti ljudskom uma.

Tri pitanja

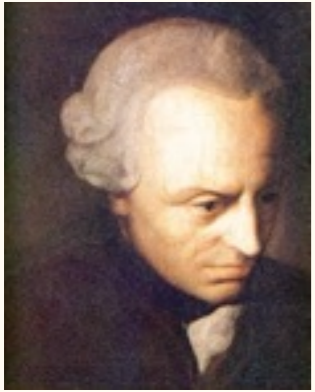
- U metafizici do izražaja dolaze elementarni i neizbježni zadaci, temeljni problemi ljudske egzistencije:
- Što mogu znati?
- Što trebam činiti?
- Čemu se smijem nadati?

Prvi zadatak metafizike

- Kritika spoznaje
- Metafizika je znanost o granicama ljudskog uma

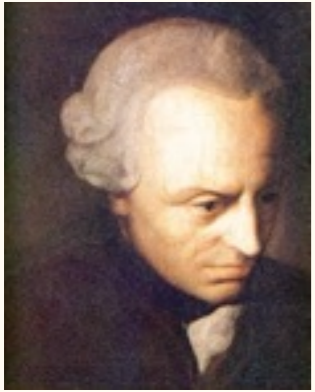

- Kritika čistoga uma je usmjerena protiv:
- praznovjerja (Hume: *superstition*)
- zanesenosti (ushićenost), dogmatizma i skepticizma

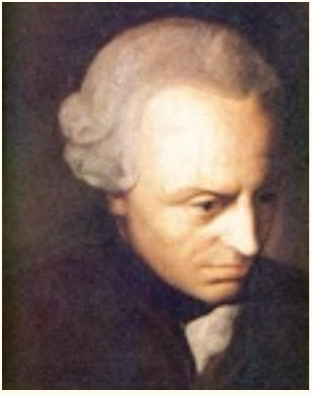

- **zanesenost** je fantaziranje, umišljaj, slobodne asocijacije o zbilji...
- **dogmatizam** je način izricanja sudova pod maskom znanstvenosti bez prethodne kritike sposobnosti i granica uma
- veliki je dio filozofije bio dogmatizam, misli Kant.
- **skepticizam** po kratkom postupku metafiziku proglašava nemogućom

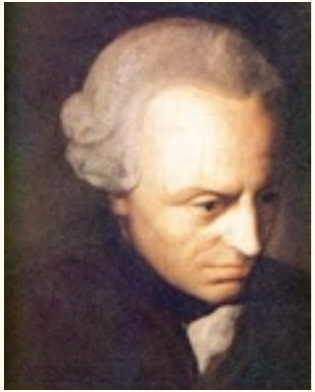

- U ovom intenzivnom vremenu Kant je uspio razriješiti čvorišta zbrke problema s kojima se mučio i uspio je pronaći izlaz iz njih.
- Svi ovise o jednom temeljnom i rješivi su kada se riješi temeljni problem.

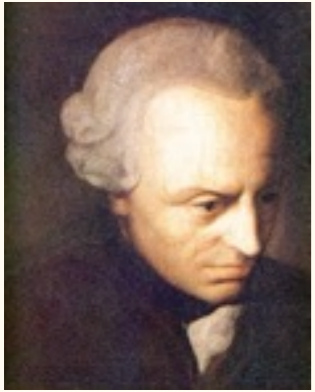

Temeljno pitanje

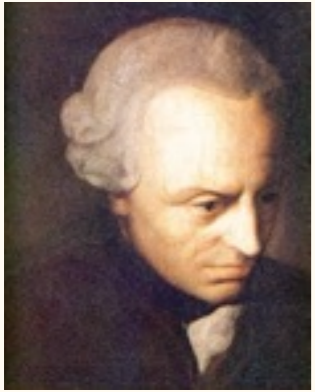
- Da li je nešto kao metafizika uopće moguće kao znanost? (Prolegomena)
- Za sebe kaže da je bio zaljubljen u metafiziku, ali da se ne može hvaliti kako mu je ona uzvratila ljubav.

- Kant otkriva kako se narav znanstvene (istinske) spoznaje sastoji u **sintezi a priori** i kako sve ovisi o otkriću naravi sinteze a priori.
- Riješi li se narav sinteze a priori lako će se riješiti problem kako i zašto su moguće matematičko-geometrijske znanosti i fizika i riješit će se konačno mogućnost metafizike kao znanosti ili problem zašto metafizička pitanja tako neodoljivo privlače ljudski um ako je metafizika nemoguća.

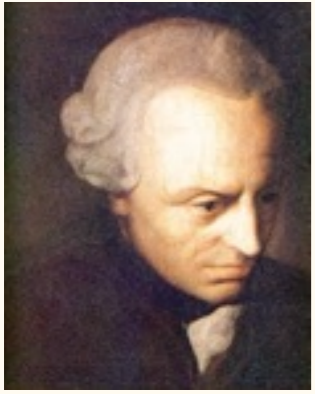

- Znanstvena se spoznaja sastoji od rečenica, sudova koji imaju dva obilježja:
- univerzalni i
- nužni
- Istodobno znanstvena spoznaja neprestano teži rastu spoznaje.

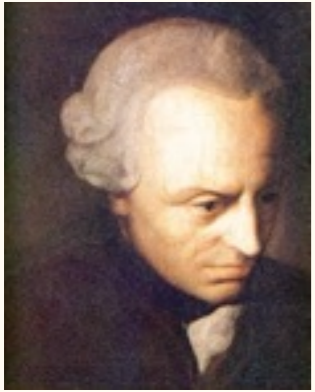
Sud

- Što je to sud i od čega se sastoji?
- Sud je povezanost dvaju pojmova od kojih je jedan (A) subjekt, a drugi (B) predikat.

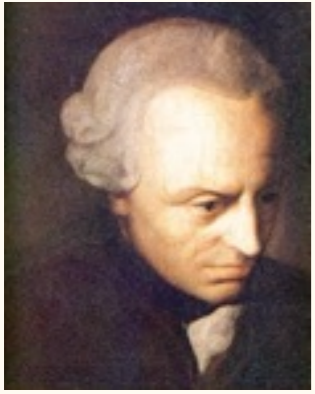

- Pojam koji je predikat (B) može biti sadržan u pojmu koji je subjekt (A) i može ga se pronaći čistom analizom subjekta.
- Takav sud je **analitički**.
- Kada kažem sud: "Tijelo je protežno", protežnost je sinonim za tjelesnost pa je prema tome su "Tijelo je protežno" analitički, jer protežnost nalazim već u tijelu.
- Ovaj sud je analitički, to jest samo tumači ono što je već sadržano u subjektu.

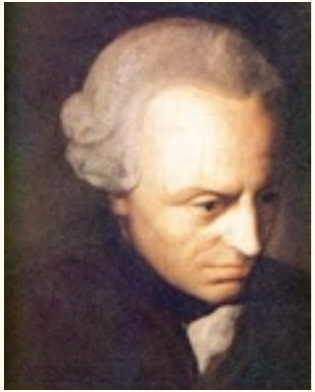

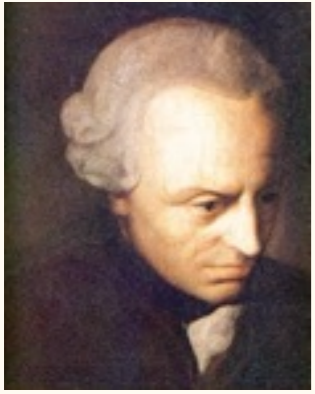
- Pojam koji je predikat (B) može i ne biti sadržan u subjektu, nego mu može biti pripisan.
- Tada je riječ o **sintetičkom** sudu, budući da predikat dodaje subjektu nešto što u njemu nema i što se ne može pronaći analizom.
- Kada kažem sud "Svako tijelo je teško" izričem sintetički sud stoga što u pojmu tijela ne nalazim nužno i težinu.
- Od Aristotela, naime, postoji uvjerenje kako postoje tijela koja su po naravi teška i druga koja to nisu.

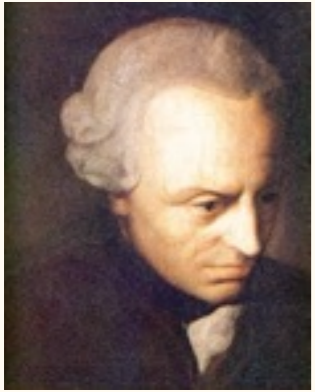
- Analitički sud oblikujemo **a priori**, tj. bez potrebe da odlazimo u iskustvo.
- Predikatom, naime, izričemo isto što i subjektom pa nam nije potrebno provjeravati u iskustvu istinitost suda.
- Stoga je analitički sud **univerzalan i nužan**.

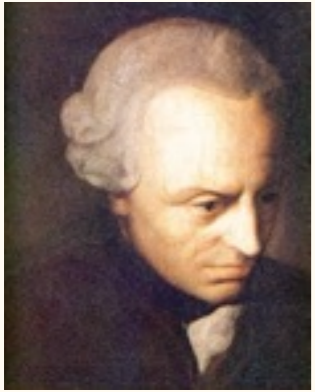
- No, takav sud ne proširuje naše znanje.
- Stoga se znanost uvelike služi ovim sudovima kako bi pojasnila mnoge stvari, ali se ne temelji na njima kada proširuje svoje znanje.
- Tipični znanstveni sud ne može biti analitički sud a priori.

- Sintetički sud proširuje znanje, u onoj mjeri u kojoj mi predikat kaže ono što ne postoji u subjektu.
- Predikat kaže nešto novog što analizom ne mogu pronaći u subjektu.
- Sintetički sudovi su uglavnom oni koje formuliramo temeljeći se na iskustvu.
- Riječ je o eksperimentalnim sudovima.

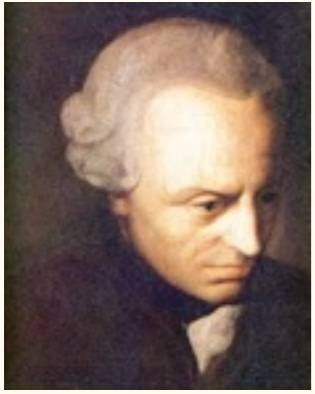

- Eksperimentalni sudovi su uvijek sintetički i kao takvi proširuju znanje.
- No, znanost se ne može temeljiti na njima zato što su to sudovi **a posteriori**, to jest dolaze iz iskustva.
- Budući da dolaze iz iskustva, ne mogu biti univerzalni i nužni.
- Iz iskustva mogu imati najviše neke generalne sudove, ali nikada univerzalne i nužne.

- Znanost se temelji na trećoj vrsti sudova, na onima koji sjedinjuju apriornost, a time univerzalnost i nužnost, s onim što daje novost, dakle sintezu.
- Sudovi na kojima se temelji znanost jesu **sintetički sudovi a priori**.
- Kant uopće ne dvoji u ovu postavku.

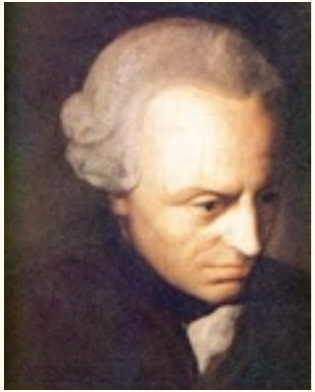

Sintetički sud a priori

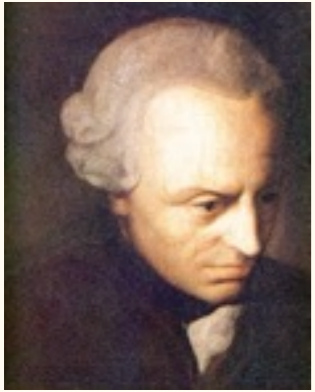
- Primjer: dirigent orkestra
- Sabire sve svirače i instrumente, daje im ritam, povezuje ih u cjelinu, sintetizira...
- Dirigent to čini prema prethodnoj ideji što želi izvući iz orkestra, što želi proizvesti zvukom...
- Apriorna interpretativna sinteza nekog dirigenta

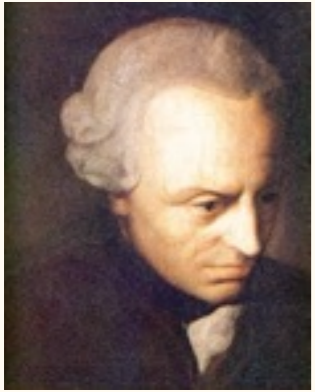
- Sve matematičke operacije su takvi sudovi.
- Primjerice: $5 + 7 = 12$.
- Ovo nije analitički, nego sintetički sud.
- Isto vrijedi i za geometrijske sudove.
- Da je ravna crta najkraća između dvije točke to je sintetički sud, jer pojam *ravne* crte ne sadrži kvantitativna obilježja, nego samo kvalitativna.
- Pojam *najkraće* crte je dakle pridodan i ne može se izvući iz pojma ravne crte.
- Sinteza ovih pojmova može se dogoditi samo intuitivno.

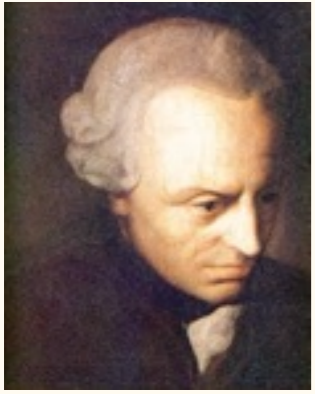
- Slično, sudovi fizike kao: "u svim tjelesnim promjenama svijeta kvantitet materije ostaje isti" su sintetički sudovi a priori, jer, veli Kant, u pojmu materije ne mislim trajnost, nego samo njezinu prisutnost u prostoru ukoliko ga ispunja.
- Stoga uistinu nadilazim pojam materije kako bi mu pridodao nešto što u njemu ne nalazim.
- Sud dakle nije analitički, nego sintetički, a mišljen je a priori.

- Isto važi i za sve temeljne sudove u fizici.
- I metafizika se služi sudovima koji su sintetički a priori te nam valja vidjeti da li to čini s pravom ili ne.

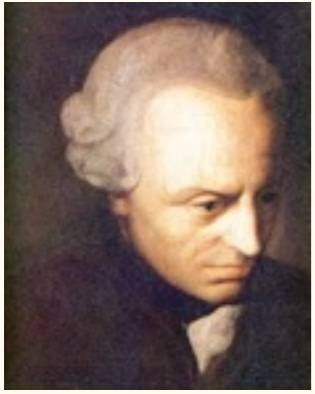
- Kada se jednom utvrdi kako je znanstveno znanje konstruirano od sintetičkih sudova a priori, ako otkrijemo koji je temelj sinteze a priori, moći ćemo riješiti sve probleme koji se odnose na ljudsku spoznaju, njezinu narav, granice, obzor.
- Moći ćemo općenito procijeniti vrijednost ljudske spoznaje.
- Kant upravo to namjerava svojom *Kritikom čistog uma*.

Temeljni problem

- Temelj analitičkih sudova a priori je **princip identiteta i ne-proturječja**.
- Kada bih rekao kako tijelo nije protežno, upao bih u proturječje.

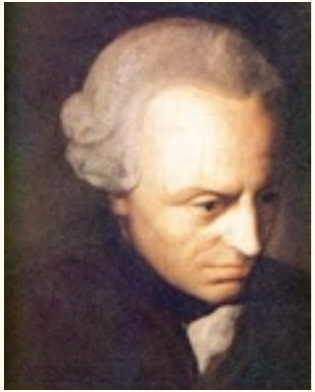

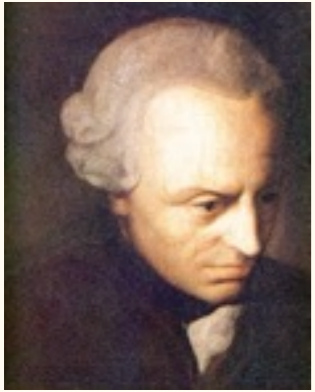
- Temelj sintetičkih sudova a posteriori, ukoliko je riječ o iskustvenim sudovima, je očito, **iskustvo**.

- Sintetički sudovi a priori se ne temelje na principu identiteta (ne-proturječja), jer ono što oni spajaju nije predikat koji odgovara subjektu.
- Ne temelje se na iskustvu stoga što su a priori, a sve što dolazi iz iskustva je a posteriori.
- Ovi su sudovi univerzalni i nužni, a ono što dolazi iz iskustva je partikularno i kontingentno.

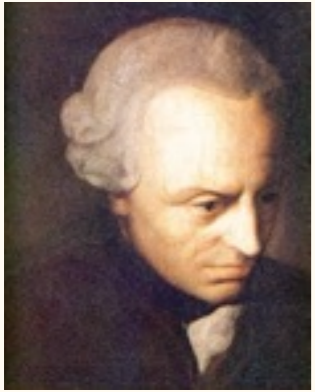

- Za Kanta se problem postavlja: što je ova nepoznanica X na koju se oslanja um kada vjeruje da izvan subjekta A nalazi predikat B koji mu je stran a koji tom usprkos odgovara subjektu?
- Otkriće ove nepoznanice X krije srž kritike, svjetlo koje je Kant ugledao.
- Kako izgleda Kantovo rješenje?

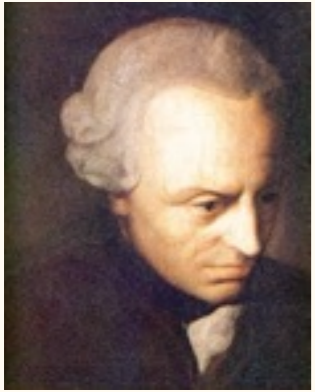

Kopernikanski obrat

- Matematika kao znanost koja a priori određuje svoj objekt nastala je davno, "s čudesnim grčkim narodom", djelom samo jednog čovjeka.
- Prije toga matematika je trebala napredovati nesigurnim pokušajima (kod Egipćana), ali se nakon toga u jednom trenutku dogodila promjena koju valja pripisati revoluciji, a koju je načinio samo jedan čovjek.

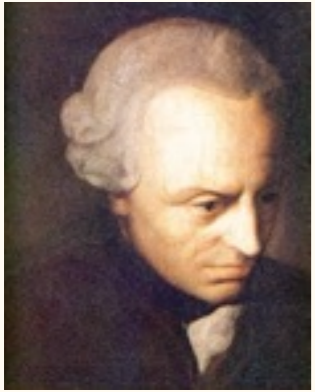
- Prvi, Tales ili kako god ga hoćemo zvati, bio je pogođen velikim svjetlom jer je shvatio kako ne treba slijediti korak po korak ono što je vidio u figuri trokuta niti se vezati na taj lik, nego onim što je mislio svojim pojmovima mogao je i proizvesti i kako bi znao sa sigurnošću a priori nije trebao pripisivati stvari ništa osim onog što je nužno proizlazilo iz onog što je on sam, prema pojmu, stavio u njega.
- Geometrija se rodila u trenutku kada je Tales shvatio kako je ona stvorenje ljudskog uma i kako ne ovisi ni o čemu drugom doli o ljudskom umu.

- Slično se dogodilo mnogo vremena kasnije s fizikom koja se pojavila kao znanost zahvaljujući jednoj revoluciji prethodnog načina mišljenja.
- Ona se dogodila premještanjem težišta istraživanja od objekata na ljudski um i otkrićem kako um u prirodi pronalazi ono što sam u nju stavi.

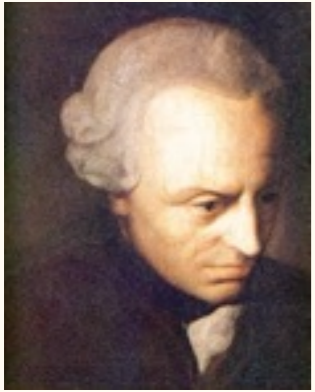

- Galileo i Toricelli su otkrili kako um vidi samo ono što on sam proizvodi po svom nacrtu i kako po njemu prisiljava prirodu da odgovori na njegova pitanja.
- Ne dopušta više da ga vodi priroda, nego on vodi nju. Nužno je da se um predstavi prirodi s principima u ruci i da čini eksperimente prema tim principima.
- No, on više ne odlazi prirodi kao učenik koji odlazi učitelju da ga pouči, nego kao sudac koji svoje svjedoke prisiljava da mu odgovore na pitanja koja on postavlja.

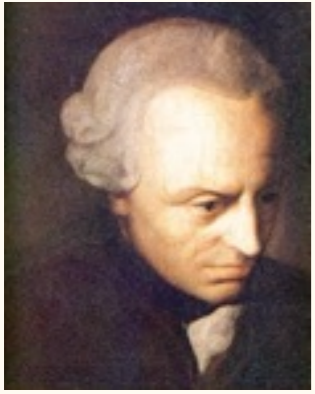

- Fizika je je postala sigurna znanost tek revolucijom koja je proizvela da razum mora u prirodi tražiti ono što mora naučiti shodno onom što um sam stavlja u prirodu.
- Tamo gdje je stoljećima bila samo tapkanje sada je postala sigurna znanost.

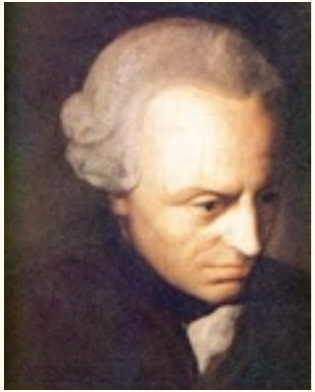

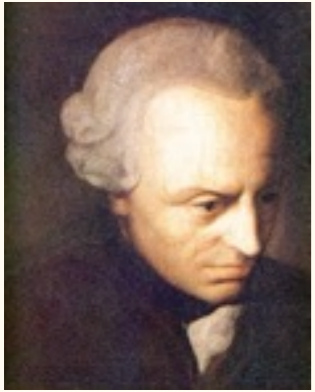
- U metafizici se, međutim, nastavlja hod na slijepo, tapkajući.
- Metafizika je ostala u pred-znanstvenoj fazi.
- Zašto?
- Može li uopće postati znanost?
- Ako ne, kako to da je priroda u um postavila pitanja koja um ne može odgovoriti?
- Odakle nagnuće prema metafizici?

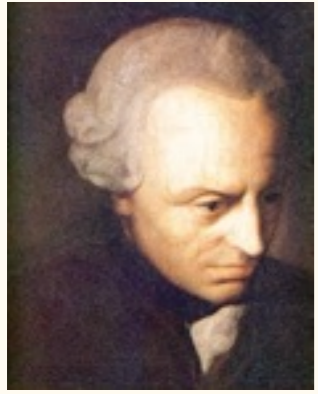
- Odgovor je odgovor na pitanje o nepoznanici X i Kant ga naziva kopernikanskim obratom.

- Do sada se spoznaja shvaćala kao subjekt koji ide oko objekta, ali kako su na taj način mnoge stvari ostajale nejasne, Kant je preokrenuo uloge i pretpostavio kako je objekt onaj koji mora kružiti oko subjekta.
- Kopernik je napravio sličnu revoluciju.
- Kant smatra kako nije subjekt onaj koji otkriva zakone objekta, nego kako stvari stoje obrnuto, kako se objekt prilagođava kada ga spoznajemo zakonima subjekta koji ga prima spoznavajući.

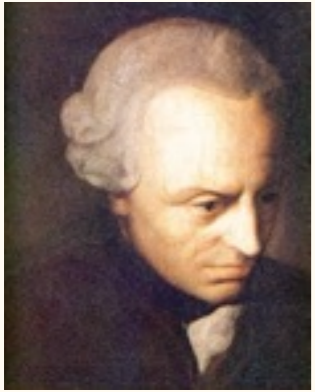

- Kant pretpostavlja kako se naša osjetilna intuicija ne ravna prema naravi objekta, nego kako se objekti ravnaju prema naravi naše intuitivne sposobnosti.
- Ne ravna se um prema objektima, nego se objekti kada ih mislimo, ravnaju prema pojmovima uma.
- Ukratko, mi stvari spoznajmo a priori samo onoliko koliko u njih sami stavimo.

Subjekt - temelj

- Za Kanta je dakle jasno koji je temelj sintetičkih sudova a priori: sam subjekt koji osjeća i misli, subjekt sa svojim zakonima osjetilnosti i razuma.

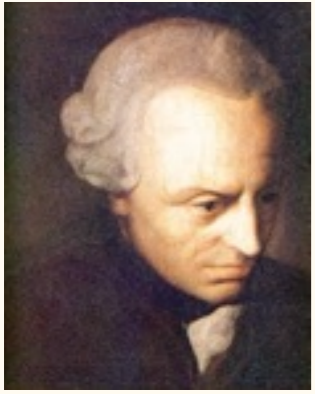

Apriorne strukture uma

- Osim analize osjetilnosti i zakona, valja nam razumjeti i pojam transcendentalno.
- Kant naziva transcendentalnom svaku spoznaju koja se ne odnosi na objekte, nego na naš način spoznaje objekata ukoliko ona mora biti moguća a priori.
- Načini spoznaje subjekta su **osjetilnost i um**.
- Ove su strukture a priori, pripadaju subjektu a ne objektu, ali su strukture koje predstavljaju uvjete bez kojih nije moguća nikakvo iskustvo ikakvog objekta.
- Transcendentalno je uvjet spoznaje objekata

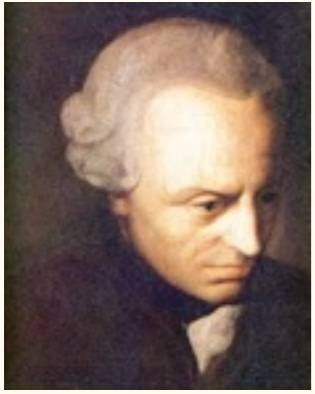
- Za klasičnu metafiziku transcendentali su bila obilježja bitka, odnosno obilježja bića kao bića.
- Ukinemo li transcendentale, nema ni bića.
- Od Kanta o tom se više ne može govoriti, nego samo o objektu koji stoji u odnosu prema subjektu.
- Transcendentalno se smješta posve na stranu subjekta i označava ono što subjekt smješta u stvari u činu spoznaje.

Transcendentalna estetika

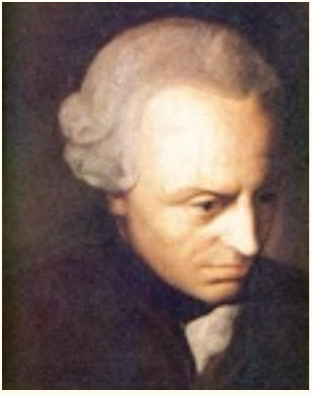
- Spoznaja ima dva korijena: **osjetilo i razum**.
- Razlika među njima nije samo u stupnju (prva nejasna druga jasna), nego u naravi.
- Oni možda proizlaze iz istog korijena, ali on nam je nepoznat.
- Preko osjetila objekti su nam dani, preko uma ih mislimo.

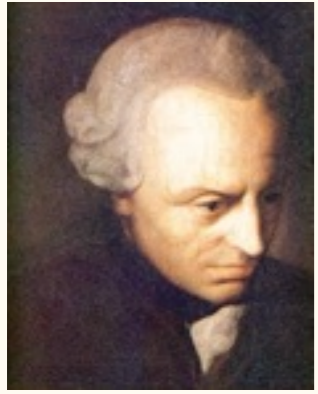
Transcendentalna estetika

- Valja studirati odvojeno ova dva izvora.
- Objekti su najprije dani, a onda mišljeni.
- Nauk o osjetilima Kant naziva estetikom u smislu etimologije gr. riječi *aisthesis*, osjetilno opažanje.
- Transcendentalna estetika je studij strukture osjetilnosti, načina na koji čovjek ima osjetilnost i kako oblikuje osjetilnu spoznaju.

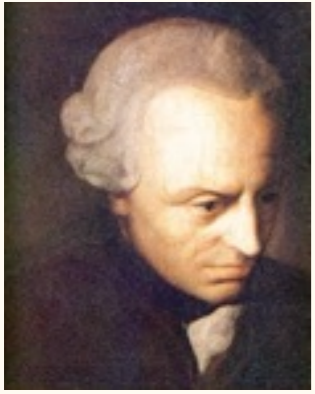
Osjet - osjetilnost

- **osjet** je ono što objekt proizvodi na subjektu, mijenjajući ga (hladno, toplo, crveno, slatko)
- **osjetilnost** je sposobnost primanja osjetilnih podražaja

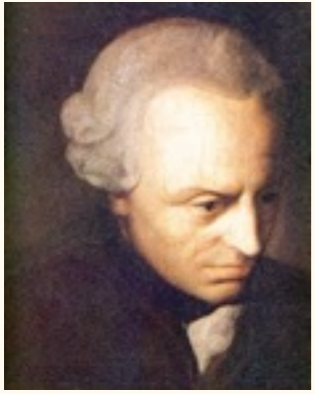
Intuicija - fenomen

- **intuicija** je neposredna spoznaja objekta. Za Kanta postoji samo jedan oblik intuicije: onaj o vlastitoj osjetilnosti. Um nema intuiciju, nego se uvijek odnosi na ono što mu daju osjetila
- objekt osjetilne intuicije je **fenomen** ono što se pojavljuje. U osjetilnoj spoznaji nemamo objekt u sebi, nego objekt kakav nam se pojavljuje

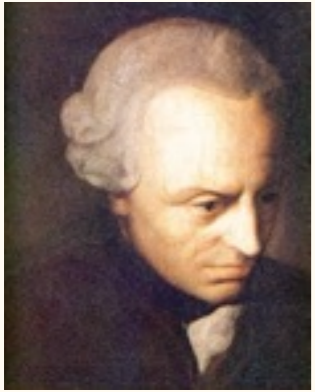
Intuicija

- fenomen ima **materiju i formu**.
- *Materija* dolazi iz pojedinačnih osjetilnih datosti, odnose se na ono što objekt mijenja na nama.
- *Forma* ne dolazi iz osjetila, nego iz subjekta i ona stavlja u red različite osjetilne podražaje.
- **Empirijska intuicija** je spoznaja u kojoj su prisutni osjetilni podražaji, a čistom intuicijom naziva formu osjetilnosti.
- **Čista intuicija** ili forme osjetilnosti samo su dvije: **prostor i vrijeme**

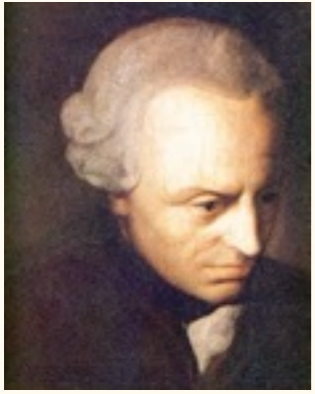
Prostor i vrijeme

- Prostor i vrijeme nisu dakle ontološka obilježja objekata, nego načini i funkcije a priori koje pripadaju subjektu.

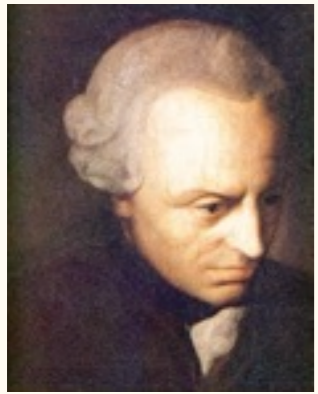
Prostor i vrijeme

- Prostor je forma vanjskog osjetila, uvjet prema kojem se ravnaju osjetilni podražaji izvanjskih objekata,
- a vrijeme je forma nutarnjeg osjetila, dakle forma svakog nutarnjeg osjetilnog podatka.
- Prostor obuhvaća sve stvari koje se mogu pojaviti izvana,
- a vrijeme sve stvari koje se mogu pojaviti unutra.

Prostor i vrijeme

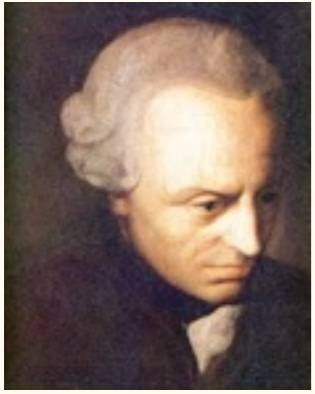
- Prostor i vrijeme nisu apsolutni, ne vrijede neovisno o formi naše osjetilne intuicije i Kant niječe da su povezani sa stvarima kao njihova obilježja.
- Čovjek obuhvaća stvari kroz prostor i vrijeme stoga jer posjeduje senzibilnost koja je tako oblikovana.

Stvar u sebi

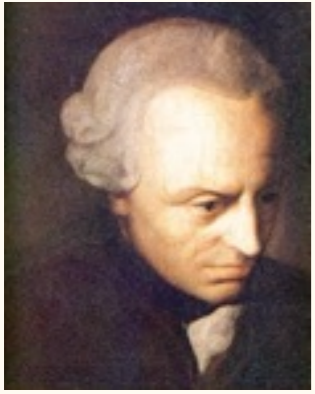
- Što su objekti u sebi, neovisno o našoj spoznaji - ne znamo.
- Znamo samo ono što pripada našem načinu spoznaje.
- Stvari u sebi može spoznati samo izvorni um (Bog) u trenutku kada stvara stvari.
- Naša intuicija nije izvorna, nego osjetilna.
- Forma spoznaje ovisi o nama, sadržaj ne ovisi o nama, nego nam je dan, a spoznajemo samo ono što nam je dano i što sam stavljamo u predmet.
- Stvar u sebi nam izmiče.

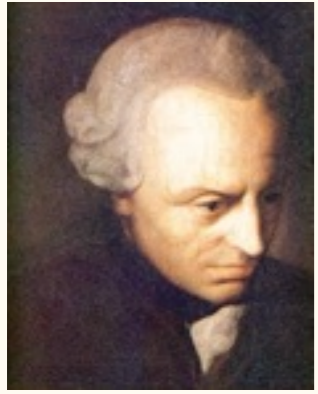
Sintetički sudovi a priori

- Kako su mogući sintetički sudovi a priori?
- Ovi sudovi su mogući samo za objekte mogućeg iskustva.

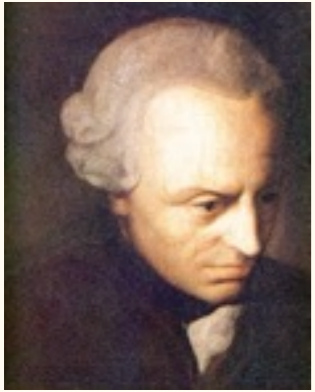
Bog

- Da li je Bog objekt mogućeg iskustva?
- Kant vjerojatno nije poznao izvorni tekst Anselmova *Proslogiona*.
- Poznao je samo denaturirani dokaz Božje opstojnosti i odbacio ga.
- No, s Anselmom je suglasan u jednome tom da ima samo jedan argument za Božju opstojnost.

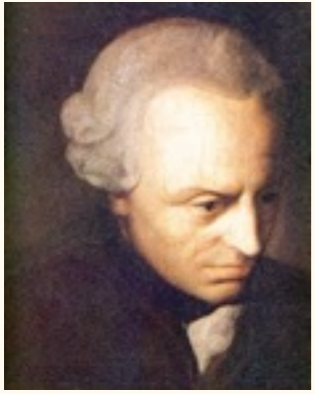
Ontologijski dokaz

- Kant sve moguće dokaze svodi na tri, a onda ova tri svodi na jedan, na onaj koji se pripisuje Anselmu, a koji od Kanta nosi naslov ontologijski dokaz Božje opstojnosti.

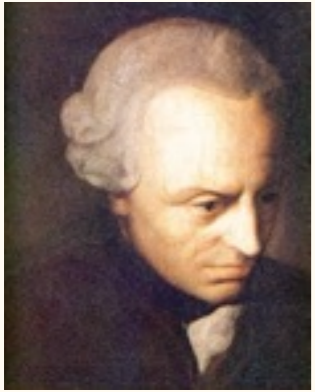
Dokazi Božje opstojnosti

- U *Kritici čistog uma* Kant je raspravio o svim mogućim teoretskim dokazima Božje opstojnosti.
- Time je otvorio put za postulat Božje opstojnosti praktičnog uma.
- Postoje tri moguća dokaza Božje opstojnosti. Prvi je **ontologijski**. On Božju opstojnost izvodi iz pojma Boga kao beskonačnog bića.
- Drugi je **kozmiologijski**. Ovaj sva postojeća bića svodi na zadnji uzrok.
- Treći je **fizikoteologijski**. On Božju opstojnost izvodi iz čudesne uređenosti u prirodi.

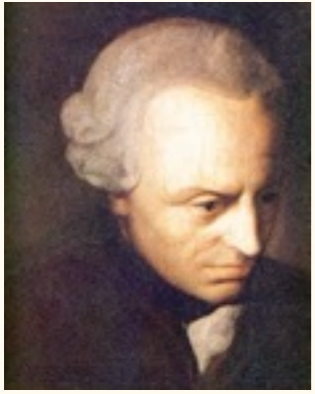
Dokazi

- Prvi dokaz ne uspijeva jer iz pojma jedne stvari nikada ne slijedi njezina egzistencija.
- Za drugi veli kako je niz uzroka ili konačan ili beskonačan. Ako je beskonačan, nikada ne stižemo do zadnjeg uzroka. Ako je konačan, onda zadnji uzrok opet valja zamisliti kao biće čija opstojnost dolazi iz njega samoga, dakle iz njegova pojma.
- Tako se kozmologijski dokaz pokazuje kao prikriveni ontologijski dokaz.

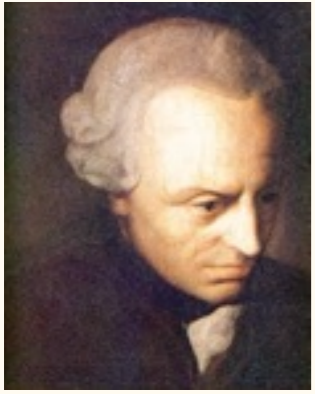
Dokazi

- O trećemu Kant primjećuje kako red u prirodi i nije baš tako savršen, a da bi nas taj red vodio u zaključak o savršenom biću kao njegovu uzroku, a s druge strane bi ga se svakako moglo svesti na božanski uzrok.
- Tako smo stigli do drugoga, kozmologijskog dokaza, a onda preko njega opet istim putem do ontologijskog.

Nedopustivost ontologijskog

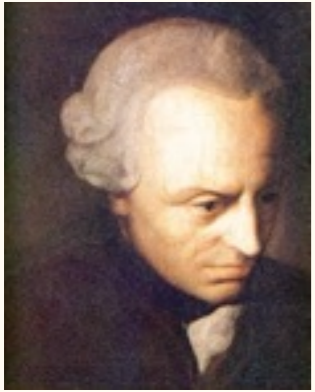
- Kant opaža kako se u svim dokazima na koncu događa ono što se čini u denaturiranom ontologijskom dokazu.
- Zaključuje se iz pojma na opstojnost.
- To je, međutim, prema Kantu, nedopustivo.
- **Postojanje nije stvarni predikat.**

Postojanje

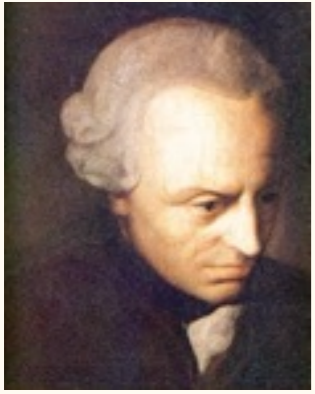
- Pojam neke stvari obuhvaća sve stvarne predikate te stvari.
- Postojanje, međutim, niti što dodaje niti što oduzima već postojećim predikatima.
- Kako mogu biti siguran u postojanje nečega?
- Da je riječ o nekom predmetu osjetila, mogao bih ukazati na iskustvo. Iskustvo bi mišljenju dalo jedno moguće iskustvo.
- Želimo li, međutim, postojanje misliti čistom kategorijom, ne možemo pokazati nikakvo obilježje koje bi razlikovalo postojanje od mogućnosti.

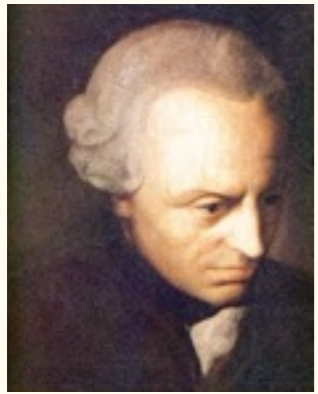
Opstojsnot nije predikat

- Mi nikada ne bismo zamijenili nikakav pojam stvari sa samom stvari.
- Kada je, međutim, riječ o objektu čistog mišljenja, ne postoji nikakvo sredstvo koje bi nam omogućilo da pokažemo njegovo postojanje.
- Nema proturječja ako ga mislimo kao nepostojećega.
- Opstojsnot, egzistencija ne pripada predikatima pojma, nego odnosu stvari prema našem postojanju u kontekstu našeg iskustva.

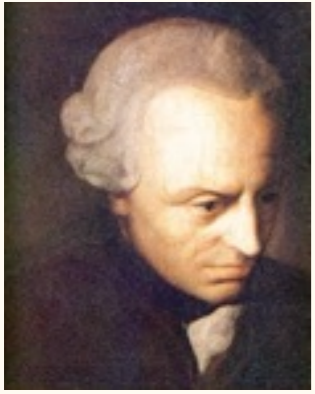
Opstojnost nije predikat

- "Sto zbiljskih talara nema ništa više od sto mogućih talara... Ali u mom posjedu ima više u sto zbiljskih nego što ih ima u njihovu pojmu."
- Kant odbacuje mogućnost da unutar mišljenja budemo sigurni u opstojnost neke stvari.
- Mišljenje treba nadopunu ukoliko želi dobiti predmetno značenje.

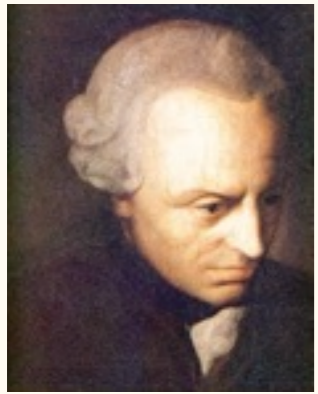
Božja opstojnost

- Kant postavlja isto pitanje kao i Anselmo:
- Kako mogu biti siguran da Bog jest?
- Anselmo odgovor traži unutar mišljenja koje transcendirira sve što može misliti, a Kant postulira Božju opstojnost unutar moralnog djelovanja.
- I budući da se sigurnost Božjeg postojanja ne može temeljiti na predmetnom dokazu razuma, Kant ne kaže da je sigurno da Bog postoji, nego da je on siguran.

Gdje je Bog?

- Za Kanta u misaonom susretu sa zakonom koji valja slijediti ima više od samog zakona.
- To više je božansko.
- Za Anselma u mišljenju onoga iznad čega nešto više ne može biti mišljeno leži više od misli.
- To više je Bog.
- Bog nije posjed neutralnog znanja. On je prisutan u umu koji vjeruje.
- Anselmu je sigurnost moguća samo uz čistoću srca koja je pretpostavka da se istinski može misliti.

Mišljenje i Bog

- I Kantu i Anselmu je mišljenje unutar kojega su sigurni da Bog jest, događaj.
- No, prenesemo li tu sigurnost u racionalno pojednostavljenje, sigurnost Božje opstojnosti blijedi.
- Budući da se i Kant i Anselmo kreću u istoj dubini mišljenja, Kant nije mogao prihvatiti Anselmov dokaz u denaturiranom obliku u kakvom ga je poznao.